

Ο μουσικός Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα

«Ciguenas musicales,
amantes de las campanas..
! Oh, qué pena tan grande
Que no podeis cantar!...
! Oh pàjaros derviches
Illeos de sonolencia...!»[\[1\]](#)

Πρόκειται για ένα αυτοβιογραφικό ποίημα του Φ.Γ.Λόρκα με τον τίτλο "Cigüeñas musicales" («*Τα λελέκια της Αβίλα*»). Και αν εκπλήσσει το «αυτοβιογραφικό» είναι γιατί το 1916 που γράφτηκε αυτό το ποίημα ήταν η χρονιά που ο ποιητής έβαλε οριστικό τέλος στο όνειρο του να γίνει μουσικός. Γιατί, ο Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα πριν γίνει ο μεγάλος ποιητής της Ισπανίας υπήρξε μουσικός, δεξιότεχνος πιανίστας, συνθέτης και λιμπρετίστας που με τις μουσικές επιδόσεις του ακουμπούσε τα βαθιά ριζωμένα στην ισπανική ψυχή συναισθήματα, αυτά που περιέγραψε και στο ποίημά του *Κάντε Χόντο* «*εκτοξεύοντας τις χρυσές του σάιτες που καρφώνονται στην καρδιά.*»[\[2\]](#)

1. Ο μουσικός Φ.Γ.Λόρκα

Ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα (1898-1936) γεννήθηκε κοντά στη Γρανάδα, στο Φουέντε Βακέρος, και παρά τα κοσμοπολίτικα βιώματά του (έζησε στη Μαδρίτη, το Παρίσι, τη Ν.Υόρκη, κá) δεν απομακρύνθηκε ποτέ από τη γενέθλια γη του.

Έζησε σε εύπορο οικογενειακό περιβάλλον και μουσικά καλλιεργημένο.

Η μητέρα του Βιθέντα λάτρευε την κλασική μουσική, ενώ ο πατέρας του Φεδερίκο με το θείο του Λουίς είχαν φτιάξει το θίασο θαρθουέλας "Las Campanadas" όπου έπαιζαν πιάνο και κιθάρα ενώ ο Φεδερίκο υποδυόταν το ρόλο ενός μικρού παιδιού.[\[3\]](#)

Ο Λόρκα είχε πει πως από τον πατέρα του πήρε το «πάθος» της μουσικής και πως η παιδική του ηλικία ταυτιζόταν με την εκμάθηση γραμμάτων και τραγουδιών πλάι στη μητέρα του.[\[4\]](#)

Το πρώτο πιάνο του Φ.Γ.Λόρκα, δώρο του πατέρα του, ήταν ένα «γυαλιστερό, μαύρο μικρό πιάνο με ουρά» που το λάτρευε τόσο ώστε του «εξομολογήθηκε» γραπτά πως «σε αγαπώ περισσότερο από οτιδήποτε στον κόσμο... <Είσαι σαν> μία γυναίκα που κοιμάται συνεχώς και για να την ξυπνήσει κάποιος, θα πρέπει να είναι γεμάτος μελωδίες και θλίψη.» [\[5\]](#)

Δύο ήταν οι μουσικοί που συνέβαλαν στις μουσικές επιδόσεις του Φ.Γ.Λόρκα. Ο δάσκαλός του στο πιάνο Αντόνιο Σεγούρα Μέσα (1842-1916)[6] και ο συνθέτης Μανουέλ ντε Φάγια (1876-1946).

Ο Σεγούρα, σύμφωνα με τον Λόρκα, τον «μύησε» στη μεθοδική μελέτη της παραδοσιακής μουσικής, ενώ ο ντε Φάγια ανέπτυξε την αγάπη του για τη λαϊκή μουσική. Ο Λόρκα λάτρευε τον ντε Φάγια. «*Είναι ένας άγιος, έλεγε. ...Δεν τιμώ κανένα όπως τιμώ τον ντε Φάγια ...*»[7]

Ο Λόρκα αποδείχτηκε ταλαντούχος πιανίστας και η μουσική έγινε η διάλεκτός του. Στο πιάνο βρήκε τον μοναδικό τρόπο που μπορούσε να χρησιμοποιήσει για να εκφράσει τον εσωτερικό του κόσμο. Ο ίδιος έλεγε ότι κατά την εφηβεία του «*εισήλθε στην ανώτερη τάξη της μουσικής και φόρεσε τα άμφια του πάθους της.*»[8] Ήθελε να μιμηθεί τον Μπετόβεν γιατί ήταν μεγαλοφυΐα επειδή είχε μεταφράσει τη ζωή του σε μουσική γλώσσα και είχε μεταδώσει μέσω του ήχου το «*οδυνηρό τραγούδι του ανέφικτου έρωτα*».

Επηρασμένος από τον Α. Σεγούρα που απέδιδε σημασία στο έργο αυτό καθαυτό και όχι στην απήχηση που είχε στο κοινό, ο Λόρκα στόχευσε να σταδιοδρομήσει ως μουσικός και γι'αυτό ζήτησε από τον πατέρα του να πάει να σπουδάσει μουσική αλλά αυτός αρνήθηκε. Δεν ήταν πρόθυμος να χρηματοδοτήσει σπουδές που σύμφωνα με τη δική του αντίληψη δεν επρόκειτο να αποφέρουν εισοδήματα στο γιο του!

Απελπισμένος, ο Φ.Γ.Λόρκα έβαλε οριστικό τέλος στη μουσική σταδιοδρομία του.

Στο «*Αυτοβιογραφικό σημείωμα*» του από τη Νέα Υόρκη, το 1929, ο Λόρκα αναφέρθηκε, αποστασιοποιημένα, σ' αυτή τη στιγμή της ζωής του: «*Αφού οι γονείς του του απαγόρευσαν να πάει στο Παρίσι για να συνεχίσει τις μουσικές σπουδές του και ο δάσκαλος του της μουσικής είχε πεθάνει, ο Γκαρθία Λόρκα έστρεψε τη δημιουργική ορμή του στην ποίηση.*»[9]

Αλλά και την ποίησή του ο Λόρκα την αντιλήφθηκε ως μουσική. Οι περιγραφές τον θέλουν όταν απήγγειλε τα ποιήματά του σε τρίτους, να χειρονομεί, να τραβάει και να αυξομειώνει με τη φωνή του το μήκος μερικών στίχων και να παίζει με τις λέξεις «*σαν να ήταν ακορντεόν*».[10] Ακόμη, πολλοί από τους τίτλους των ποιητικών συλλογών του ήταν μουσικοί, π.χ. «*Πρώτα Τραγούδια*», «*Τραγούδια*», «*Τσιγγάνικο τραγουδιστάρι*». Καμία άλλη λέξη δεν επαναλαμβάνεται στο έργο του Λόρκα τόσο συχνά όσο το «*τραγούδι*» ή οι μουσικοί όροι π.χ. μαδριγάλι, villancico[11], σουίτα, νοτούρνο, σερενάτα, ρομάντζα κá. Επίσης, πολλές από τις μπαλάντες, τους στίχους του φλαμένκο ή τα ερωτικά τραγούδια που ο Λόρκα άκουγε στο χωριό του επανεμφανίζονται με κάποια μορφή στο λογοτεχνικό έργο του, «*γιατί είμαι πάνω απ'όλα μουσικός*» είχε πει σε μία συνέντευξή του.[12]

Ακόμη και στο Πανεπιστήμιο, φοιτητής πλέον της νομικής[13], ο Λόρκα θεωρείτο πρωτίστως ταλαντούχος νεαρός πιανίστας, για τον οποίο όλοι, φίλοι και δάσκαλοι, προέβλεπαν μία σταδιοδρομία διακεκριμένου μουσικού. Τα βράδια, πήγαινε συχνά στο σαλόνι της Εστίας, όπου συγκεντρώνονταν οι φοιτητές, και συζητούσε, απήγγειλε ποιήματα ή έδινε αυθόρμητα ρεσιτάλ, παίζοντας Σοπέν, Μότσαρτ, Ντεμπισί και Ραβέλ. Ο ποιητής και ζωγράφος Μορένο Βίγια (1887-1955) στην «*Αυτοβιογραφία*» του που εκδόθηκε στο Μεξικό το 1944 θυμόταν: «*τα δάκτυλά του ήταν ηλεκτρισμένα. Σου «έδινε την εντύπωση ότι η μουσική ξεπηδούσε από μέσα του, αυτή η μουσική ήταν η πηγή της δύναμής του, το σαγηνευτικό του μυστικό*». «*Παίξε Σούμαν*» φώναζε κάποιος, και ο Λόρκα αυτοσχεδίαζε επιτόπου ένα απόσπασμα που θύμιζε Σούμαν. Κάποιος άλλος ζητούσε ένα λαϊκό τραγούδι, και ο Λόρκα σήκωνε το κεφάλι, έγερνε πίσω, άπλωνε τα χέρια, χαμογελούσε και άρχιζε να παίζει. Η φωνή του ήταν τραχιά, γήινη. Παρατήρησε κάποτε ότι τραγουδούσε όπως τα «*χωριατόπεδα που σπρώχνουν τα βόδια τους.*» Έπαιζε το ένα τραγούδι μετά το άλλο. Ανάμεσα στα κομμάτια, κουβέντιαζε, έλεγε ευφρολογήματα και σκούπιζε τα χείλη του με ένα μαντήλι.[14] Και ο Μ.Βίγια σχολίαζε: «*Κάποιοι διαισθάνονταν την αδυναμία του Λόρκα και κρατούσαν αποστάσεις. Ωστόσο, όταν άνοιγε το πιάνο και άρχιζε να τραγουδά, κάθε αντίσταση ήταν μάταιη.*» [15]

Το 1915, σε ηλικία 17 ετών, ο Λόρκα υπό την καθοδήγηση του Α.Σεγούρα άρχισε να συνθέτει κάποια έργα όπως π.χ. τα πέντε τραγούδια της Αλμπαϊσίν, μία τσιγγάνικη ζάμπρα και μία θαρθουέλα που όμως έχουν χαθεί.[16]

Το 1918, έγραψε ένα στοχαστικό δοκίμιο με τον τίτλο «*Κανόνες στη Μουσική*». Εκεί καταπάστηκε με τους κανόνες της δημιουργικής έκφρασης, το ρόλο του κριτικού, την πλήρη ενότητα των διαφόρων τεχνών και τη σχέση μεταξύ του καλλιτέχνη και του κοινού του. Οι κανόνες, υποστήριζε ο Λόρκα, φτιάχνονται κυρίως για τις μετριότητες. Παρόλο που είναι σημαντικό για κάποιον να γνωρίζει τους κανόνες στο ξεκίνημα της σταδιοδρομίας του, τελικά ο καλλιτέχνης πρέπει να τους απαρνηθεί, επειδή η τέχνη αναβλύζει από τη ψυχή, όχι από τους προϋπάρχοντες κώδικες και ανέφερε ως παράδειγμα τα πρότυπά του, τον Μπετόβεν και τον Βάγκνερ, άνθρωποι που είχαν παραβεί τους κανόνες και γι'αυτών ακριβώς το λόγο μεγαλούργησαν. Και συνέχιζε: «*με τις λέξεις, λέμε πράγματα ανθρώπινα. Με την μουσική, εκφράζουμε αυτά που κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει ούτε μπορεί να προσδιορίσει αλλά που*

ωστόσο υπάρχουν απαραίτητα στον καθένα από εμάς. Η μουσική είναι η φυσική τέχνη. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το αιώνιο πεδίο των ιδεών.» [17]

Το καλοκαίρι του 1921, ο Λόρκα δημοσίευσε την πρώτη ποιητική του συλλογή με τον τίτλο «*Libro de Poemas*» όπου είχε ταξινομήσει τα ποιήματά του θεματικά σε σουίτες που είχαν μουσικούς τίτλους π.χ. «Έξι καπρίτσια», «Βινιέτες Φλαμένκας» κά.

Το καλοκαίρι του 1922, θέλοντας να εντρυφήσει στην ισπανική παράδοση έμαθε κιθάρα και φλαμένκο κοντά σε δύο τσιγγάνους. Αμέσως μετά έγραψε σ'ένα φίλο του: «*το φλαμένκο είναι μία από τις γιγαντιαίες δημιουργίες του ισπανικού λαού...*» [18]

Το 1923 έγραψε το λιμπρέτο της όπερας με τον τίτλο «*Lola la comediante*» με προοπτική να μελοποιηθεί από τον ντε Φάγια. Αν και οι πρώτες νότες γράφτηκαν, ο ντε Φάγια δεν την ολοκλήρωσε ποτέ.

2. Τα "Cante Jondo" και η «Συλλογή με τα Λαϊκά Ισπανικά Τραγούδια»

Ο Φ.Γ.Λόρκα και οι φίλοι του αγαπούσαν πολύ τη Γρανάδα. Κάθε βράδυ, το 1921, συγκεντρώνονταν σε μια ταβέρνα εντός της Αλάμπρα, για να ακούσουν ένα είδος ανδαλουσιανού τραγουδιού που συνδεόταν συνήθως με τους τσιγγάνους, τα «*Κάντε Χόντο*». Ο ντε Φάγια που ήταν παθιασμένος με την πολιτιστική παράδοση των τσιγγάνων πρότεινε να διοργανώσουν ένα εθνικό φεστιβάλ «*Κάντε Χόντο*». Γι'αυτό το σκοπό, ο Λόρκα και ο ντε Φάγια ταξίδεψαν σε χωριά της Ανδαλουσίας αναζητώντας γνήσια παραδοσιακά τραγούδια. Και όταν τα βρήκαν, οργάνωσαν τον Ιούνιο του 1922 στη Γρανάδα το 1^ο Φεστιβάλ «*Κάντε Χόντο*» με πολύ μεγάλη επιτυχία.

Έκτοτε, ο Λόρκα επικέντρωσε όλη την προσοχή του στη λαϊκή ισπανική τέχνη γιατί θεωρούσε τα λαϊκά τραγούδια «θαυμάσια ποίηση» και την εκδήλωσε μεταξύ άλλων με την μεταγραφή και διασκευή 12 ισπανικών τραγουδιών, από την ενδοχώρα της Ανδαλουσίας, για πιάνο και φωνή τα οποία εμπιστεύθηκε στη γνώριμη του μεγάλη καλλιτέχνη της εποχής, την τραγουδίστρια και χορεύτρια Ενκαρναθιόν Λόπεθ Χούλβεθ τη γνωστή και ως «*Αρχεντινίτα*» (1898-1945).

Τα τραγούδια με τον τίτλο «*Coleccion de Canciones Populares Espanolas*» ηχογραφήθηκαν τον Μάρτιο του 1931 με τον Λόρκα να παίζει στο πιάνο και την «Αρχεντινίτα» να τα ερμηνεύει παίζοντας και τις καστανιέτες. (σημ. στο δεύτερο τραγούδι του δίσκου υπάρχει και συνοδεία ορχήστρας)

Τα τραγούδια αυτά, είναι :

1. Zorongo Gitano
2. Anda jaleo
3. Sevillanas del siglo XVIII
4. Los cuatro muleros
5. Nana de Sevilla
6. Romance Pascual de los Pelegrinitos
7. En el Café de Chinitas
8. Las morillas de Jaen
9. Romance de los mozos de Monleon

10. Las tres hojas

11. Sones de Asturias

12. Aires de Castilla

Όπως σημειώνει ο Γ.Ε.Παπαδάκης[19], τα τραγούδια αυτά παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την εναρμόνισή τους. «Θα μπορούσε να διαπιστώσει κανείς μία σχεδόν αντιφατική στάση του Λόρκα ανάμεσα στις απόψεις του για την αξία του προγονικού θησαυρού, που δεν πρέπει να νοθεύεται, και στην αντίληψή του για την εναρμόνιση, η οποία σε μερικές περιπτώσεις είναι σχεδόν επαναστατική.»

Αρχικά, τα τραγούδια αυτά ηχογραφήθηκαν από την εταιρεία His Master's Voice σε πέντε δίσκους διαμέτρου 25 εκ. και 78 στροφών, με ένα τραγούδι ανά πλευρά Η συνύπαρξη του Λόρκα και της «Αρχεντινίτα» σ' αυτό το έργο είναι ιστορική και η μοναδική διασωζόμενη εκείνης της συνεργασίας.

Το κοινό υποδέχθηκε με ενθουσιασμό τα τραγούδια αυτά και έκτοτε και έως το τέλος της σταδιοδρομίας της η «Αρχεντινίτα» έστησε επάνω σ' αυτά το ρεπερτόριό της και τα έκανε γνωστά όχι μόνο στην Ισπανία και σε όλη την Ευρώπη αλλά και την Αμερική. Μάλιστα, η ερμηνεία των τραγουδιών είχε τέτοια απήχηση ώστε κατά τη διάρκεια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου δύο από αυτά τα τραγούδια, τα «Anda jaleo» (Το κυνήγι) και «Los cuatro muleros» (Τέσσερα παλικάρια), ερμηνεύονταν από το στρατόπεδο των δημοκρατικών με παραφρασμένους στίχους.

Μετά τον Πόλεμο, το σύνολο του έργου του Λόρκα αποσιωπήθηκε. Την ίδια τύχη είχαν και τα «*Canciones Populares Espanolas*» που άρχισαν να ακούγονται ξανά λίγο πριν το τέλος του 20^{ου} αι. μέσα από τις ερμηνείες που τους έδωσαν καλλιτέχνες όπως οι Teresa Berganza, Joaquín Díaz, Nina de los Peines, Segundo Pastor, Paco de Lucia, κά.

Ξένη Δ. Μπαλωτή
Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 2008

Σημείωση του επιμ.: όλες οι φωτογραφίες και τα μουσικά αποσπάσματα προέρχονται από το cd (και το συνοδευτικό του φυλλάδιο) *Coleccion de Canciones Populares Espanolas*, Sonifolk 20105, 1994.

[1] «Μουσικά λελέκια / εραστής των καμπαναριών.

« Ω!, τι μεγάλη λύπη κι' αυτή / να μην μπορείτε να τραγουδήσετε ! ...

«Ω! πουλιά δερβίσινα / γεμάτα από αδράνεια...!»

[2] Φ.Γ.Λόρκα: «*Ποίημα του Κάντε Χόντο*», εκδ. Μέρμηγκας (χ.η.) Παρουσίαση Έλλη Αλεξίου, Απόδοση Κώστας Ζαρούκας

[3] Carlos Fernández Aransay: «*Federico García Lorca y la Música*», σε <http://fp.corocerv.f9.co.uk/English/lorcae.htm>

[4] Pedro Vaquero: "*La Argentinita, García Lorca and early Popular Songs*" στο συνοδευτικό βιβλίο του CD «*Coleccion de Canciones Populares Espanolas. Recogidas armonizadas e interpretadas por Federico García Lorca (piano)-La Argentinita (voz)*». Ηχογράφηση 1931

[5] Λέσλι Στέϊντον: «*Λόρκα. Η μπαλάντα μίας ζωής*», εκδ.Μεταίχμιο (2006) σελ.42

[6] Στο έργο του Λόρκα «*Δόνια Ροσίτα*» δίνονται αρκετές λεπτομέρειες για την σταδιοδρομία του Α.Σεγούρα Μέσα

[7] P. Vaquero, όπ.π.

[8] Λ.Στέϊντον, όπ.π., σελ. 41

[9] Ίαν Γκίμπσον: «Λόρκα», εκδ. Μικρή Άρκτος (1999), σελ. 73

[10] Λ.Στέϊντον, όπ.π., σελ. 66

[11] Τύπος ισπανικού λαϊκού τραγουδιού προερχόμενο από τις μελωδίες που τραγουδούσαν οι *villanos*(αγρότες).

[12] Carlos Fernández Aransay, όπ.π.

[13] Περίοδος 1914-1919

[14] Λ.Στέϊντον, όπ.π., σελ.84

[15] Ι.Γκίμπσον, όπ.π., σελ.125

[16] Michèle Ramond : «*Le premier livre de Lorca*», Παρίσι, εκδ. PUM (1989), σελ.11

[17] Pedro Vaquero, όπ.π.

[18] Pedro Vaquero, όπ.π.

[19] «Ο μουσικός Φ.Γ.Λόρκα» στο συνοδευτικό βιβλίο του CD «Αφιέρωμα στον *Federico Garcia Lorca* με τη *Μαρία Φαραντούρη – Του φεγγαριού τα πάθη*». Ζωντανή ηχογράφηση από το Μέγαρο Μουσικής.